

כה

אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי (כב, כד)

"רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' 'ואם' שבתורה רשות, חוץ משלושה, וזה אחד מהן" (רש"י)

יש לפרש את הסיבה לכך שרש"י מזכיר את שמו של בעל המאמר – רבי ישמעאל (בניגוד לדרכו בדרך-כלל):

ידועה המחלוקת בין רבי ישמעאל לרבי שמעון בר יוחאי⁷²: דעת רבי שמעון בר יוחאי היא שאין צורך לעסוק בפרנסה, אלא "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על-ידי אחרים"; ואילו דעת רבי ישמעאל היא "הנהג בהם מנהג דרך ארץ" – על האדם לעסוק בענייני העולם כדי להתפרנס.

ויש לומר, שפירוש המלה "אם" כאן תלוי במחלוקת זו:

לשיטת רשב"י – יש מקום לומר שאין חובה להלוות כספים לעני לצורך פרנסתו: אילו היה העני "עושה רצונו של מקום" – הרי היה זוכה לקבל את פרנסתו מן השמים, ולא היה זקוק להלוואה; העובדה שהוא זקוק להלוואה מוכיחה, איפוא, שמדובר בחוטא, ואם-כן אין חובה לסייע לו.

ואילו לשיטת רבי ישמעאל⁷³, שהפרנסה אינה מובטחת תמיד מן

72. ברכות לה, ב.

73. שכמותו נקבעה ההלכה ברוב המקרים (מלבד ביחס ליחידי סגולה), כאמור בגמרא שם: "הרבה עשו כרבי ישמעאל – ועלתה בידן; כרשב"י – ולא עלתה בידן". וראה גם לעיל ע' רפח.

פרשת משפטים

תג

השמים, אלא יש לעמול כדי להתפרנס – קל יותר להגיע למצב של צורך בהלוואה, וכשאדם מגיע למצב זה – חובה לעזור לו ולהעניק לו את ההלוואה הדרושה.

ולכן מדגיש רש"י שרבי ישמעאל הוא המפרש שהמלה "אם" כאן היא חובה, שכן פירוש זה תואם את שיטתו הידועה של רבי ישמעאל.

(לקוטי שיחות ח"א ע' 104 ואילך)

מִלֵּא הָעֵמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הָאֵכְלֹתִי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר (טז, לב)

"לדורותיכם – בימי ירמיהו. כשהיה ירמיהו מוכיחם: 'למה אין אתם עוסקים בתורה?', והם אומרים: 'נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה – מהיכן נתפרנס?!' – הוציא להם צנצנת המן, אמר להם: 'אתם ראו דבר ה' – 'שמעו' לא נאמר, אלא 'ראו' – בזה נתפרנסו אבותיכם; הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו" (רש"י)

יש לתמוה: הרי גם לפני ימי ירמיהו היו דורות של ירידה רוחנית (כמסופר בנביאים); מדוע, איפוא, הוצגה צנצנת המן לראשונה בימי ירמיהו?

וההסבר לכך:

דרך החיים שעליה מלמדת צנצנת המן – עיסוק בתורה בלבד מתוך הסתמכות על הקב"ה שיספק את הפרנסה – אינה הדרך הראויה והנכונה בכל הדורות. אדרבה: ברוב המקרים מן הראוי שאדם יעמול לפרנסתו, ולא יסמוך על הקב"ה בלבד¹⁷⁴.

172. כדברי הכתוב לעיל פסוק יח: "ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיד". וראה לעיל ביאור מג.

173. במדבר רבה פ"ז, ד. פרש"י בהעלותך יא, ה. שם, ח.

174. כדעת רבי ישמעאל, ולא כדעת רבי שמעון בן יוחי (ברכות לה, ב). וכדברי הגמרא

פרשת בשלח

רפ"ט

בימי ירמיהו, לעומת זאת, היה מצב מיוחד ושונה מהרגיל, ובמצב זה אכן היה על בני ישראל, כהוראת שעה, לנטוש את העיסוק בפרנסה ולעסוק בתורה בלבד, כמו בדור המדבר; ולכן דוקא לבני דור זה הראה ירמיהו את צנצנת המן.

לפי זה ניתן להבין גם את הדגשת רש"י "לדורותיכם – בימי ירמיהו" (מלים שהן מיותרות לכאורה, שהרי מיד לאחר-מכן מפרש רש"י "כשהיה ירמיהו מוכיחם..."): כוונת רש"י בכך היא ללמדנו שהוראה זו נועדה לדורות מסויימים בלבד, כמו דורו של ירמיהו.

(לקוטי שיחות חי"א ע' 105)